

clearer juxtaposition of scientific concepts, on the other - regulates the scope of meaning.

It was found out that nomination based on the negation allows transfer hypothetical but unrealized actions, processes and characteristics of objects that are not relevant to usual speech, but critical to scientific definitions.

It is demonstrated that the creation of terms using negative prefixes promotes a clearer distinction between scientific concepts, organizing and streamlining of terminology vocabulary by establishing antonymous relationships between affirmative and negative terms

This study opens new perspectives for studying the functional potential of other negative affixes in creating of terminology.

Key words: nomination, term, word formation, negation, negation prefix, antonymous relationships.

УДК 88'25:22.06=112.2

Наталія БІЛОУС

ПЕРЕКЛАДАЦЬКО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕОЛОГІЧНОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто перекладацько-інтерпретаційний потенціал німецькомовного теологічного тексту з погляду інтерпретаційних можливостей його сприйняття, розуміння та перетворення українською мовою. Було проаналізовано мовні виміри інтерпретаційного потенціалу на матеріалі фрагментів німецькомовних теологічних текстів та їх перекладів українською мовою. Виявлено наявність певних адаптивних прийомів при перекладі теологічних текстів з німецької мови українською мовою.

Ключові слова: теологічний текст, теологічний дискурс, інтерпретаційний потенціал, перекладацько-інтерпретаційний потенціал, апелятивна функція, прагматичний потенціал

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність пропонованої статті зумовлено відсутністю аналізу перекладацько-інтерпретаційного потенціалу німецькомовних теологічних текстів для україномовних адресатів.

Аналіз досліджень. Перекладацько-інтерпретаційному потенціалу було приділено увагу в роботах зарубіжних та

вітчизняних науковців, а саме у працях І. Малиновської, Г. Воскобойника, В. Комісарова, В. Демецької. Вивчаючи вищезгадану проблематику в межах теологічного дискурсу, нами не було знайдено жодних досліджень, у яких би був здійснений аналіз перекладацько-інтерпретаційного потенціалу саме теологічного тексту у німецько-українському напрямі перекладу.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу мовних вимірів інтерпретаційного потенціалу на матеріалі фрагментів теологічних текстів, які було перекладено з німецької мови українською мовою.

Об'єкт дослідження складає перекладацько-інтерпретаційний потенціал німецькомовних теологічних текстів.

Предмет дослідження становлять особливості перекладацько-інтерпретаційного потенціалу теологічних текстів, які реалізуються у формі репродуктивних або адаптивних стратегій їх перекладу.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи теологічний текст (ТТ) з погляду інтерпретаційних можливостей його сприйняття, розуміння і, зрештою, перетворення іншою мовою, необхідно відмітити схожість ТТ із текстами фахової мови філософії. Так, на думку І.В.Малиновської, специфіка перекладу філософського тексту становить особливу ментально-операційну процедуру, що реалізує пізнання об'єкту мовою перекладу. Близькість обох типів текстів, що належать до філософського і теологічного дискурсів, полягає також у необхідності «збереження традицій передавання <...> понять на мову перекладу, що сприяє логічній спадкоємності та семантичній цілісності тексту, як такого, що вписаний у певну <...> культурну систему, традицію, напрямок» [8, с. 86].

Ми згодні із авторкою в тому, що метою адекватного перекладу, як для філософських, так і для теологічних текстів, стає передавання цілісності дискурсу при обов'язковому збереженні акцентів термінологічного перекладу [8, с. 87]. На сьогоднішній день існують цікаві розвідки на перетині філософських наук і теорії перекладу, у межах яких встановлюється нова перспектива дослідження суто перекладацьких проблем з використанням методологічних настанов філософії. Наприклад, Г.Д. Воскобойник в якості універсального принципу перекладацької діяльності висуває принцип *тотожності* між оригіналом і перекладом [2, с. 113].

Водночас, оскільки абсолютної тотожності між текстами різних мов і культур досягнути неможливо, на практиці вона виявляється у двох різновидах: позитивістській тотожності та феноменологічній тотожності. Автор асоціює позитивістську тотожність із поняттям перекладацької еквівалентності, а феноменологічну тотожність, у свою чергу, із поняттям адекватності. Причому позитивістська тотожність є характерною для перекладу так званих текстів «Світу діяльності» (інформативних та апелятивних), де переважає інтенція перекладача «відповідати дії», а феноменологічна тотожність корелює із текстами «Світу Цінності» (експресивними), які пов'язані із суб'єктивною перекладацькою інтерпретацією подій. У таких текстах інтенція, релевантна для перекладу, має атрибуцію «відповідати переживанню» [2, с. 114].

Як свідчать авторитетні розвідки вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі теорії перекладу, прагматики [2; 3; 4; 6], інтерпретаційний потенціал будь-якого тексту, в тому числі теологічного, визначається його жанровою приналежністю, точніше кажучи, його функцією, яка впливає із жанрової специфіки (виду) тексту. Поняття функції безпосереднім чином пов'язане із прагматикою перекладу і вельми актуальне для визначення інтерпретаційного потенціалу теологічного тексту в теологічному дискурсі.

Так, якщо переклад художнього тексту, за словами М.М. Бахтіна, дорівнює естетичній події, переклад наукового тексту – це інформаційно-наукова подія, переклад філософського тексту становить філософсько-інтерпретаційну подію, то, продовжуючи думку вченого, можна порівняти переклад теологічного тексту із апелятивною подією. Критерій визначення типу «подій» при перекладі різних текстових жанрів повністю відповідає перекладознавчій типології функцій тексту, запропонованій відомою німецькою дослідницею К. Райс [10, S. 82–84]. Згідно із цією типологією, ми відносимо теологічні (так само, як і інші релігійні) текстові продукти до текстів з вираженою *апелятивною* функцією і потужним *прагматичним потенціалом*.

Прагматичний аспект перекладу, за В.Н. Комісаровим, включає «вплив на перебіг і результат перекладацького процесу необхідності відтворити прагматичний потенціал оригіналу і

прагнення забезпечити бажаний вплив на Рецептора перекладу» [7, с. 210]. У свою чергу, прагматичний потенціал детермінується як здатність тексту продукувати <...> комунікативний ефект, викликати у Рецептора прагматичне відношення до повідомлення, інакше кажучи, здійснювати прагматичний вплив на отримувача інформації» [7, с. 209].

Поняття прагматичного потенціалу тексту докладно розглядалось В.В. Демецькою в контексті теорії перекладацької адаптації [3]. Згадана теорія представляє певний інтерес для нашого дослідження, оскільки у її межах вивчались тексти релігійного дискурсу.

Так, авторка відносить релігійну проповідь до ораторського тексту із *сильним прагматичним потенціалом* у парадигмі прагматичних текстів (за чотирьохступеневим критерієм від слабого до дуже сильного потенціалу). В роботі стверджується, що головний критерій адаптації тексту при перекладі – це його прагматична орієнтація [3, с. 8]. Тому логічно припустити, що теологічні тексти потребують достатньо сильного ступеня адаптації, що на практиці повинно реалізуватись у частотності вживання адаптивних стратегій з боку перекладача. Серед типів перекладу загалом В.В. Демецька виокремлює: 1) переклад-репродукцію, тобто тип перекладу, спрямований на відтворення лінгвокультурного коду аудиторії відправника; 2) адаптивний переклад як тип перекладу з домінантною прагматичною настановою на мовні та культурні стереотипи реципієнта [3, с. 5].

З нашого погляду, названі терміни мають спільні ознаки із дихотомією типів перекладу, запропонованою ще Ф.Шляермахером: *verfremdende vs. einbürgernde Übersetzung* [12, S. 35]. Отже, переклад-репродукцію можна певним чином ототожнити із екзотизуючим перекладом (очуженням), а переклад-адаптація корелює із доместикуючим типом перекладу (одомашненням).

Досліджуючи тексти християнського протестантського дискурсу в аспекті перекладу, О.Журавльова також відносить їх до прагматичного текстотипу. Дослідниця наголошує на тому, що релігійні тексти спрямовані на зміну поведінки адресата відповідно до задуму адресанта, тому перекладачу необхідно зрозуміти й передати зміст тексту вихідної мови не у *тексті мови перекладу*,

що актуально насамперед для художніх текстів, а *носію мови перекладу*, що характерно для прагматичних (апелятивних) текстів [4, с. 11].

Отже, перевіримо припущення щодо високого ступеня адаптивності перекладу для теологічних текстів як текстових продуктів з високим прагматичним потенціалом (апелятивною функцією). З цією метою розглянемо фрагменти німецькомовного оригіналу ТТ «*Triumph des Gekreuzigten*» у авторстві Еріха Зауера, видатного теолога християнського протестантського дискурсу в галузі історії спасіння, та його українського перекладу, виконаного проповідником Дмитром Марійчуком:

Н1 (оригінал): «*Triumph des Gekreuzigten*» – das ist der Sinn der **neutestamentlichen Offenbarungsgeschichte**. In immer helleren Lichtkreisen läßt **Christus, der Triumphator**, seinen Himmelsglanz erstrahlen. Die Gewinnung der **Gemeinde**, die **Bekehrung** der Völkerwelt, die **Verklärung** des Universums – das sind die drei Hauptstufen in dem Triumphzug seiner **Erlösung** [12, S. 1].

У1 (переклад): «Тріумф Розп'ятого» – це сенс історії **об'явлення Нового Заповіту**. Щораз то ясніше випромінює небесне сяйво від **Христа-Переможця**. Здобуття **Церкви**, **навернення народів світу**, **переміна** всесвіту – це ті три головні ступені у відношенні до тріумфу Його **відкуплення (спасіння)** [5, с. 9].

Згаданий фрагмент становить перші три речення з передмови автора до теологічного тексту жанрової групи христології (богословського вчення про співвідношення божественної та людської природи Ісуса Христа як другої Особи Святої Трійці) [9].

По-перше, на лексико-семантичному рівні наведеного уривку спостерігається насиченість термінами фахової мови теології, що належать до християнсько-богословської терміносистеми: *neutestamentlich*, *Offenbarung*, *Gemeinde*, *Bekehrung*, *Verklärung*, *Erlösung*. По-друге, тут фіксується наявність антропоніма і теоніма (загальної та власної назв, що іменують божество): відповідно, *der Gekreuzigte* та *Christus, der Triumphator*.

У першому висловленні перекладач відтворює термінологічне незв'язане словосполучення моделі *adj + Sub(Kompositum)* **neutestamentliche Offenbarungsgeschichte** через повний граматичний синонім цільової мови: *історія об'явлення Нового*

Зановіту. Причому термінологія християнської богословської терміносистеми німецької мови передається еквівалентами (однозначними термінологічними відповідниками) богословської терміносистеми української мови: *das Neue Testament* – *Новий Завіт (Зановіт – мова укр. діаспори)*; *Offenbarung* – *об'явлення*.

Утім, необхідно зазначити, що у широкому контексті теологічного твору Е. Зауера зафіксовано контекстуальний синонімічний ряд для поняття *Offenbarung: die Eröffnung, das Erscheinen*. Наприклад, у змісті на початку твору сьомий розділ першої частини сформульовано так: *die Eröffnung des Gottesreiches* [12, S. 11]. У перекладі назва даного розділу звучить як *Об'явлення Божого Царства* [5, с. 5]. Отже, можна зробити висновок, що у межах богословської терміносистеми української мови існує полісемія терміну *об'явлення*. Водночас за дефініцією Великого тлумачного словника української мови (ВТСУМ), лексема *об'явлення* має лише одне значення: з позначкою *книжн., рел.* – *те саме, що одкровення*. У словниковій статті також надається приклад: *Об'явлення св. Івана Богослова* [1, с. 824].

На нашу думку, не можна погодитися із заявленою у словнику семантичною однозначністю терміна *об'явлення*, оскільки у тому ж самому джерелі під рубрикою *одкровення* наводиться кілька визначень: 1) *книжн., рел., заст.* – *раптове осягнення істини, доступне лише обранцям у момент містичного осявання, що, за християнськими догматами, йшло безпосередньо від Бога; об'явлення*; 2) *щось нове, досі не відоме, щойно відкрите, з'ясоване*; 3) *відверта розповідь, сповідь* [1, с. 828]. Очевидно, що саме перше значення відповідає німецькому богословському терміну *Offenbarung*.

Утім, не слід забувати про існування термінологічної полісемії терміна *об'явлення* навіть всередині богословської терміносистеми обох аналізованих мов, тому що *Об'явлення св. Івана Богослова* (нім. *die Offenbarung des Johannes*) [12] уживається для позначення останньої із 27 книг Нового Завіту, визнаних Церквою канонічними. Тому робимо висновок про подвійну полісемію терміна *об'явлення* в українській мові: з одного боку, між одиницею християнсько-богословської терміносистеми та одиницею загальнонавчальної мови (див. вище тлумачення лексеми *одкровення*); з іншого боку, у межах фахової мови теології як

української, так і німецької мов: 1) *істина* (нім. *die Offenbarung des Wortes Gottes*); 2) *27-а канонічна книга Нового Заповіту від св. Івана Богослова (Об'явлення Івана Богослова)*.

Наступний приклад міжмовної лексико-граматичної синонімії демонструє переклад теоніма *Christus, der Triumphator* за допомогою епітета-прикладки *Христос-Переможець*. У цьому випадку можна припустити уживання адаптивної стратегії перекладу з боку перекладача, оскільки, по-перше, словотвірна модель аппозиції (епітету-прикладки) є типовою саме для української мови; по-друге, грецьке слово *тріумфатор* передається не шляхом транслітерації запозичення, екзотичного для мови перекладу, а шляхом уживання абсолютного синоніма, більш прийняттого в українській мові: *переможець*. Іншими випадками застосування прагматичної адаптивної стратегії перекладу теологічного тексту для українськомовних адресатів ми вважаємо: а) генералізуючий переклад лексеми *die Gemeinde* – *Церква*; б) коментуючий переклад терміна *die Erlösung* шляхом розміщення перекладацького уточнення в дужках поряд із еквівалентом *відкуплення (спасіння)*. Наявність подібного уточнення з боку перекладача робить семантичний зміст фахового християнсько-богословського терміну більш прозорим для пересічного читача мови перекладу.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, робимо висновок про високий ступінь адаптивності перекладу теологічних текстів, оскільки вони становлять текстові продукти з високим прагматичним потенціалом, маючи пріоритетну апелятивну функцію. В ході аналізу було зафіксовано наявність певних адаптивних прийомів у перекладі ТТ жанрової групи христології з німецької українською мовою, що пояснюється загальною прагматичною спрямованістю даного типу текстів у межах теологічного (і ширше – релігійного дискурсу), яка реалізується в урахуванні релігійно-конфесійних норм і стереотипних очікувань реципієнтів мови перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач: В.Т. Бусел та ін. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.

2. Воскобойник Г.Д. Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода: дис. д-ра филол. наук / Г.Д. Воскобойник. – Иркутск, 2004. – 252 с.

3. Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.16 / Владислава Валентинівна Демецька. – Київ, 2008. – 36 с.

4. Журавльова О. Реалізація інтерпретаційного потенціалу релігійного дискурсу в процесі перекладу [Електронний ресурс] / О. Журавльова. – Режим доступу: <http://www.readera.org/article/realizatsia-interpretatsiynoho-potentsialu-relihiynoho-dyeskursu-v-protsezi-10183011.html>.

5. Заур Еріх. Тріумф розп'ятого. Студія новозаповітньої історії об'явлення / Еріх Заур. – Гартфорд; Вінніпег: Християнське видавництво «Дорога правди», 1978. – 253 с.

6. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / В.Н. Комиссаров. – Москва: ЭТС, 2004. – 421 с.

7. Комиссаров В. Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – Москва: Высш. шк., 1990. – 253 с.

8. Малиновська І.В. Феноменологічний дискурс і феноменологія перекладу: проблеми методології і практики / І.В. Малиновська // *Studia Linguistica*. – 2010. – Вип. 4. – С. 81 – 88.

9. Христологія [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Христология>

10. Reiss K. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft: Wiener Vorlesungen / K. Reiss; hrsg. v. M. Snell-Hornby und M. Kadric. – Wien, 1995. – 315 S.

11. Reiss K. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie / Katharina Reiss, Hans-Josef Vermeer. – Tübingen: Niemeyer, 1991. – 279 S.

12. Sauer Erich. Triumph des Gekreuzigten. Ein Gang durch die neutestamentliche Offenbarungsgeschichte / Erich Sauer. – Gütersloh: der Rufer, Evangelischer Verlag, 1948. – 251 S.

13. Schleiermacher F. Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens / F. Schleiermacher // *Das Problem des Übersetzens*. hg. von H. J. Störig, Stuttgart, 1963. – 254 S.

Н. БИЛОУС

ПЕРЕВОДЧЕСКО-ИНТЕРПРЕТАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТЕОЛОГИЧЕСКОГО ТЕКСТА

В статье исследовано переводческо-интерпретационный потенциал немецкоязычного теологического текста с точки зрения интерпретационных возможностей его восприятия, понимания и преобразования на другой язык. Проанализировано языковые измерения интерпретационного потенциала на материале фрагментов немецкоязычных теологических текстов и их переводов на украинский язык. Было определено существование конкретных адаптационных приемов при переводе теологических текстов с немецкого языка на украинский язык.

Ключевые слова: теологический текст, теологический дискурс, интерпретационный потенциал, переводческо-интерпретационный потенциал, апеллятивная функция, прагматический потенциал

N. BILOUS

TRANSLATION/INTERPRETATION POTENTIAL OF THEOLOGICAL TEXT

This article considers translation/interpretation potential of German theological text in terms of interpretational possibilities of its perception, understanding and transformation by Ukrainian. Linguistic levels of interpretation potential were analyzed on the basis of German theological texts and their translations into Ukrainian. Certain adaptive techniques were discovered while translation of German theological texts into Ukrainian.

The aim of this research is to analyze linguistic levels of interpretation potential basing on the fragments of theological texts which were translated from German into Ukrainian.

Interpretation potential of every text, including theological, is defined by its function which derives from genre peculiarities of the text (type). The term of function is directly related to pragmatics of translation and is quite acute for determining of interpretation potential of theological text in theological discourse.

According to typology of M.M. Bakhtin we came to conclusion that translation in particular of theological text can be compared with appellative act. Definition of act-types during translation of different text genres fully corresponds to translational typologies of text functions after well-known

German linguist K.Reiss. Accordingly we categorized theological text products into text-type with prominent appellative function and powerful pragmatic potential.

It was concluded that translations of theological texts have high adaptivity grade due to their strong pragmatic potential having prior appellative function. In the process of analysis we discovered adaptive techniques in translations of theological texts from German into Ukrainian in genre group of Christology, which finds its explanation in general pragmatic orientation of this text-type in theological discourse. The pragmatic orientation is realized through consideration of religious-confessional rules and stereotypical expectations of recipients of target language.

Key words: theological text, theological discourse, interpretation potential, translation/interpretation potential, appellative function, pragmatic potential.

УДК 821.161.2–146.2.09 : 811.161.2

ОЛЬГА БЛИК

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СПРИЙНЯТТІ ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ РОМАНТИКІВ (ПРАВОПИСНІ АСПЕКТИ)

Діяльність харківських романтиків у першій половині XIX ст. була багатаспектною. Одним із суттєвих завдань цього об'єднання був пошук адекватного українського правопису та обґрунтування художньої повноцінності української мови. Орієнтуючись на фонетичний принцип, вони створили декілька варіантів правопису. І.Срезневський та А.Метлинський у своїх наукових працях довели давнє походження української мови. Правописні пошуки харківських романтиків були використані П.Кулішем, котрий об'єднав напрацювання своїх попередників і створив «кулішівку», якою було надруковано ряд українських видань.

Ключові слова: І.Срезневський, А.Метлинський, О.Корсун, альманах «Сніп», український правопис, слобожанський правопис, «кулішівка».

Діяльність Харківської школи романтиків досліджувалася в українському літературознавстві переважно з погляду аналізу їхніх літературних творів; водночас широка культурницька діяльність цього об'єднання залишалася поза увагою. На сьогодні виникла